

Spalovač mrtvol

Ladislav Fuks (1923 – 1994)

Zařazení autora do uměleckého směru a historický kontext

- Patří do 2. etapy literatury 2. světové války a holocaustu
 - o Vždy se po nějaké tragické historické události se autoři vrací až o několik let později
 - o 3. etapa období liberalizace tzv. zlatá 60. léta

Jeho život

- Český prozaik a autor psychologické prózy s tématem úzkosti člověka ohrožovaného nesvobodou a násilím
- V jeho době známý ve světě
- Narozen 1923 v Praze
- Otec chladný a dominantní člověk, matka se starala o správnou společenskou výchovu svého syna
- Téma smutného dětství a snahy o vzdor proti otci se pak objevilo v několika jeho knihách
- Největší krizi zažil v dospívání, kdy si poprvé uvědomil svou homosexualitu
- Krutý osud židovských spolužáků z gymnázia prožíval citlivěji, protože do koncentračních táboru byli kromě Romů a Židů odváženi také homosexuálové
- Za války pracoval v zemědělství, po skončení studoval filozofii na UK v Praze
- 1964 se oženil s bohatou Italkou, kterou však brzy opustil
- Později se přikláníl ke komunistickému režimu
- Zemřel v osamění ve svém bytě v Praze v roce 1994

Jeho tvorba

- Svou první knihu Pan Theodor Mundstock vydal až ve svých 40. letech
- Tvořil především psychologickou prózu s židovskou tematikou
- V 70. letech tvořil i prorežimní díla, tak aby nevadila režimu
- Typická je temná atmosféra, špatný konec
- Téma konflikt člověka se zlem (ideologie, válka)
- Souboj člověka s dějinami a okolním světem
- Jeho hrdinové nejsou hrdinové v pravém slova smyslu, jsou nehrdinští
 - o Jsou to slabí lidé s vadami charakteru, jsou psychicky i fyzicky slabí, jejich boj s krutou realitou je předem prohraný
- Jeho tvorbu ovlivnil tlak komunistického režimu, 2. světová válka, holocaust
- Často uplatňuje autobiografické prvky jako homosexualitu a nešťastné dětství
- román: „Variace na temnou strunu“, „Myši Natálie Mooshabrové“, „Pan Theodor Mundstock“
- povídka „Mí černovlasí bratři“

Podobní autoři

- V této době tvořili například
 - o Arnošt Lustig – Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou
 - o Josef Škvorecký – Tankový prapor
 - o Jan Otčenášek – Romeo, Julie a tma
 - o William Styron – Sophiina volba
- Tematicky podobné dílo je od německého spisovatele Klause Manna – Manifesto
 - o Podobný rozklad osobnosti, tentokrát levicově smýšlejícího, stane se příznivcem nacistů

Rozbor díla Spalovač mrtvol

Anotace díla

- Vypráví o pracovníku krematoria Kopfrkinglovi, z něhož se částečně vlivem nacistické ideologie, částečně tím, že byl ovlivněn orientální filosofií, stává maniak, vrah celé své rodiny, manželky, syna (dcera mu však uteče), přičemž věří, že je smrt očištit. Jde vidět, jak postupem děje se stává z člověka, který nadevše miluje svoji rodinu bezcitný vrah, který propadl určité ideologii

Literární druh

- Epika (próza)

Literární žánr

- Psychologická a hororová novela
 - o *Prozaický žánr, který se soustřeďuje na jeden jednoduchý, ale poutavý příběh, jehož konec je vystupňován a často je překvapivý*

Rok vydání

- Dílo vyšlo v rané fázi autorovy tvorby v roce 1967

Téma

- Vzorný otec rodiny, který se pod vlivem fašistické ideologie mění v psychopata a vraha svých nejbližších
- Vyjevení pravé stránky člověka až za určitých podmínek
- Jak člověk dokáže rychle změnit své názory a postoje
- Manipulace s člověkem

Motiv

- smrt, krematorium, popel, pohřeb, kniha o Tibetu
- opakovanost postav
 - o mladá dívka v černých šatech
 - o hysterická žena v klobouku a její flegmatický muž – chodí všude pozdě

Časoprostor

- odehrává se těsně před 2. světovou válkou
- Praha – byt Karla Kopfrkingla, krematorium, kasino

Kompozice

- chronologická

Vypravěč, forma

- sám autor, který nezasahuje do děje
- epická forma

Jazykové prostředky

- spisovná čeština
- jazyk hlavní postavy je poetický, mírně archaický, někdy až nepřírozený, zakládá se na honosném projevu
- četné přívlastky – svou rodinu Karel pojmenována zvláštními přezdívkami
 - o žena Marie je Lakmé
 - o syn Milivoj
 - o dcera Zita
 - o kočka Čarokrásná
 - o sám sebe nechává oslovovat Roman
- častá přímá řeč a monolog hlavní postavy
- občas cizojazyčné výrazy z Němčiny
- často se opakují promluvy

Hlavní myšlenka

- Ukázka, jak snadno lze ovlivnit slabého člověka pomocí zvrácené ideologie
- Kritika holocaustu a extrémismu
- Tragické vyústění lidské nenávisti

Dobové vnímání díla

- Dílo se řadí na vrchol autorovy tvorby
- Byl velice pozitivně přijat, to dokazuje fakt, že krátce po jeho zveřejnění vyšel i film v hlavní roli s Rudolfem Hrušínským

Charakteristika postav

- Karel Kopřivský
 - o Zaměstnanec krematoria, podivín, rád mluví, vyžívá se ve východních náboženstvích, mluví o Buddhovi, Tibetu. Považuje se za vlastence, bojoval v 1. světové válce. Je posedlý smrtí, vypráví o procesu kremace. Říká si Roman. Členy rodiny nazývá divnými přezdívkami. Ženě říká Lakmé, kočku čarokrásná, dcera Zita a syn Milivoj. Ze začátku působí neškodně, ale pak se potká se starým přítelem W. Rainkem – Němcem, podporovatelem Hitlera, Karla si podmaní a využívá ho. Uvede ho do společnosti českých Němců. Uvede ho do vyšší společnosti – chodí do kasina. Začne věřit nacistické propagandě. Willy ho poštvá proti židům, udá svého doktora a ředitele krematoria. Pomalu ztrácí soudnost, začne nenávidět židy a začne se hlásit k Němcům, podporuje NSDAP a Hitlera. Vyvrcholí to tím, že oběsí svou manželku, která je napůl židovka. Svého syna vezme do krematoria, kde ho umlátí železnou tyčí a spálí. Dceru se mu zabít nepodaří.
- Marie
 - o Manželka Karla, říká jí Lakmé, je poloviční židovka, nevýrazná a bojácná
- Dcera Zita

- Syn Milvoj
 - o Zpodobňuje samotného autora, tichý, moc se neprojevuje
 - o Náznak homosexuálního vztahu
 - Willy Rainke
 - o Nacista a přítel Karla, bojoval s ním v 1. světové válce, člen NSDAP
 - Dr. Battelheim
 - o Židovský lékař, který Karla pravidelně vyšetřuje (bere mu krev)
-

Nastínění děje

- Karel Kopfrkingl pracuje v pražském krematoriu. Svou práci miluje (úplný fanatik). Rozumí si s lidmi, zpočátku je velice ochotný a laskavý. Po práci se věnuje své rodině, kterou má velice rád – navštěvují panoptikum, chodí na procházky, zmrzlinu, Lakmé pořídil obrázky, Zině koupil šaty, s Milim šel na box). Jeho známým je doktor Bettelheim, který je původem Žid (má ordinaci nad nimi, pan Kopfrkingl k němu pravidelně chodí na kontroly, protože má strach, aby se nenakazil nějakou nemocí, neboť pracuje s mrtvolami a navštěvuje nevěstince). Pana Kopfrkingla navštěvuje jeho kamarád Willi, který je příslušníkem NSDAP. Willi je pevným zastáncem nacistické ideologie a snaží se o tom přesvědčit i pana Kopfrkingla. Tvrdí, že říšský pán myslí všechno dobře a špatní jsou Židé. Karel zpočátku tomu nevěří, ale po zabrání Sudet ho Willi zaregistruje jako člena NSDAP a zmanipuluje ho natolik, že si Karel začíná uvědomovat svůj německý původ, a že jeho manželka je Židovka. Pro své členství ve straně musí něco dokázat, proto se pod nátlakem Williho vydává k židovské synagoze převlečený za žebráka. Zde vidí jeho známé, pana doktora Bettelheima, Strausse a Rubensteina. Z pana Kopfrkingla se stane udavač, stoupenec fašistické ideologie, vrah a zrádce. Vše si ospravedlňuje tím, že to dělá pro lidstvo a svým způsobem jim pomáhá. Pan Kopfrkingl je natolik zfanatizovaný, že svou vlastní ženu oběsí, když jsou sami doma a svede to na sebevraždu. Díky svým „výkonům“ pro říši je Kopfrkingl povýšen na ředitele krematoria. Jelikož teď zastává vysokou říšskou funkci, tak se musí zbavit svých dětí, které nejsou čisté árijské rasy. Miliho umlátí v krematoriu železnou tyčí a spálí ho v rakvi spolu s mrtvým německým důstojníkem. Celou dobu si myslí, že smrt je jediná a správná cesta, jak je očistit. Zinu se mu zabít nepodaří, protože v té době už se z něho stává blázen, myslí si, že spasí svět, a že je Buddha (ovlivněn knihou o Tibetu, kterou byl doslova fascinován). Po válce je odvezen do psychiatrické léčebny v Německu.

Úryvek z knihy

- V polovici května 1945 – po válce – viděl pan Kopfrkingl okénkem sanitního vlaku na jakémisi nádražíčku malého německého města zástupy vyhublých lidí, vracejících se domů. Zdálo se mu, že mezi nimi poznává nějaké známé tváře, tvář jakéhosi pana Strausse a Rubinsteina a starou tvář doktora Bettelheima a nějakého mládence, snad jeho Jana, a také nějakou ženu, která mu přišla známá. Usmíval se, byl by jim rád zamával, ale právě měl ruku v kapse a právě v té kapse něco nahmatal. Byl to kousek nějakého provázku a kostka cukru. A tak se jen obrátil do kupé a řekl bezrukým a beznohým: „Šťastné lidstvo. Spasil jsem je. Jistě už nikdy nebude na světě pronásledování, nespravedlnost a utrpení, jistě už ne, ani koně. Pánové, teď nastává ten nový řád.“ Z komína pražského krematoria šel žlutavý dýmek, v té chvíli tam právě spalovali morfinistu.